

Izvedbeni socialni kurikulum v prvi starostni skupini v Vrtcu Trnovo

Helena Ina Rupnik, Vrtec Trnovo, Ljubljana

Dojenček, malček in otrok v zgodnjem otroštvu so spoznavno, govorno, čustveno in socialno kompetentni, zato sta učenje in poučevanje zlasti v socialno-kulturnem kontekstu ključni za otrokov nadaljnji razvoj, učenje in izobraževanje. Pomembno vlogo pri izgradnji pozitivnih medsebojnih odnosov v vrtčevski skupnosti imamo vzgojitelji.

Ključne besede: vzgoja, čustveni in socialni razvoj, jaz – ti, skupnost, moč lastnega doživljanja in vživljanja v druge, konflikti

Uvod

Kaj je vzgoja?

Kaj hočemo otroka naučiti?

Za kakšen svet ga želimo vzgajati?

Kakšno vzgojo otrok potrebuje, da udejanji sebe, da lahko razvije svoje naravne potenciale?

Od naših odgovorov je odvisno, kako ga bomo vzgajali.

Vzgoja je proces življenja ... tista oblika družbenega življenja, v kateri so vsi dejavniki naravnani v učinkovito usmerjanje otroka, da bo delil skupne vire človečnosti in svoje lastne moči uporabljal za realizacijo socialnih ciljev ... [Dewey 1900.]

Predstavljajmo si, da je naš vrtec model življenja, kamor vsak otrok rad hodi.

Vrtec, v katerem vsak otrok doživlja smiselnost svojega bivanja, učenja in delovanja, v katerem odkriva, kdo je, komu pripada in čemu nekaj počne. Vrtec, kjer je vsak otrok sprejet v vsem svojem dostojanstvu, celovitosti, individualnosti, z vsemi svojimi potenciali.

Vrtec, v katerem se uči sodelovanja, soustvarjanja sožitja in pristnih medsebojnih odnosov, kjer se uči živeti, dajati, delovati in ustvarjati za boljši svet: za ohranjanje narave, za mir, za strpnost in altruizem, za sožitje med kulturami in vsem svetom. [Gobec 2008a.]

Tak vrtec lahko raste le iz ljubezni ter pristnega in spoštljivega medsebojnega sodelovanja vseh, ki so živi člani gradnje vrtčevske skupnosti.

Dejstvo je, da so slovenski državni kurikuli podrobno razdelani za področje kognitivnega razvoja, da pa so strokovno odrinjeni in kulturno popolnoma osiromašeni na področju čustvenega in socialnega razvoja. [Gobec 2008a.]

Ob tem ne gre prezreti dejstva, da se v predšolskem obdobju razvijejo vsi temeljni osebnosti in približno 80 odstotkov vseh človekovih sposobnosti. Otrokom je treba omogočiti uvid v zakonitosti in načine ubiranja poti in smeri za doseganje civilizacijskega in kulturnega razvoja človeštva, njegove kulturne dediščine.

Novjši izsledki v razvojni psihologiji kažejo, da so dojenček, malček in otrok v zgodnjem otroštvu spoznavno, govorno, socialno in čustveno kompetentni, zato

sta učenje in poučevanje, zlasti v socialno-kulturnem kontekstu, v zgodnjih razvojnih obdobjih ključni za otrokov nadaljnji razvoj, učenje in izobraževanje.

Otrok se uči misliti, snovati, delovati, ravnati s predmeti, sodelovati, sprejemati odločitve.

V Vrtcu Trnovo veliko truda in znanja vlagamo v ustvarjanje pogojev za »biti in delovati«: delujemo kot vzgojna, učeča se skupnost, ki vključuje in spoštuje tako otroke kakor vse odrasle, ki sodelujejo pri njihovi vzgoji: odprta komunikacija, vzajemna pomoč, spoštovanje, stremenje k enakim ciljem, medsebojno učenje so tiste vrednote, ki nas vodijo pri našem delu.

V Vrtcu Trnovo že nekaj let razvijamo svojski pedagoški in izobraževalni model, ki smo ga poimenovali Trnovski model temeljnega učenja – TMTU. Pomembno vlogo v njem ima lutka s svojo zgodbo, njena naloga pa je spodbujanje in ohranjanje dolgoročne motiviranosti otrok za delovanje, raziskovanje in ustvarjanje, in tako nam s svojo zgodbo, v kateri so bistveni zapleti, predstavlja rdečo nit celotnega vzgojnega projekta.

Eden pomembnejših elementov našega dela je, da vsakoletno zgodbo, z vsakokratno novo izbiro junaka-lutke, skupaj ustvarimo vsi strokovni delavci ter dosežemo začaranost z lutko in njeno zgodbo tako pri otrocih kot pri vzgojiteljih in starših.

Vloga lutke

Lutka kot protagonist

V našem vrtcu medsebojni odnos med otroki in odraslimi oplemeniti in obogati vstop lutke v vrtčevsko skupnost.

Lutke ne pojmujejo kot vzgojno sredstvo, ki pomaga pri vzgoji in deli moralne pouke, ampak nastopa kot enakovreden član vrtčevske skupnosti.

Dolgoročna motivacija

Lutka je s svojo zgodbo, v kateri so bistveni zapleti in problemske situacije, idealno motivacijsko sredstvo pri otrokovih dejavnostih, v katerih se otrok odziva s senzibilnostjo in tako bogati svoj čustveni in socialni potencial, saj ga lutka s svojo zgodbo vodi v življenje v svojo situacijo in svoj način doživljanja.

Tema oziroma zgodba mora biti dovolj privlačna, primerna in široka, da jo lahko obdelujemo vse šolsko leto in jo lahko razdelimo na največ štiri tematske sklope.

Prijatelj

Lutka otroku pomeni novega prijatelja, prijatelja, ki se mu lahko zaupa, ga posluša.

Z otroki živi, z njimi vzpostavi ljubeč odnos, se spoprijatelji z otroki in odraslimi v vrtcu, postane del življenja v njem. Zaradi svojega posebnega vpliva začara otroke in hkrati vzgojitelje, kasneje pa tudi starše, da »padejo« v neko novo resničnost zgodbe.

Zgodba se začne odvijati šele takrat, ko je z otroki vzpostavljen ljubeč, prijateljski odnos. Na tej spontani empatični osnovi se prepletajo ljubeči odnosi med vsemi tremi udeleženci vzgojno-izobraževalnega procesa.

Problemska situacija

Otroci so seveda zaradi posebne situacije in čarobnega vpliva, ki ga ima lutka, predano in dolgoročno motivirani, da ji pomagajo. Da bi rešili njeno stisko, morajo razrešiti kar nekaj resničnih težav iz vsakdanjega življenja, raziskovati svoje okolje, postavljati vprašanja, iskati vire in informacije in preko lastne dejavnosti poiskati odgovore v svojem okolju, ga v ta namen spoznati, na novo odkriti, ga s svojo dejavnostjo osvojiti.

»Kot da bi bilo«

Reševanje resničnih problemov iz vsakdanjega življenja povezujemo z domišljjsko in umetniško resničnostjo, ki otroku omogoča odnos do sveta v smislu »kaj bi bilo, če bi bilo« in obenem tudi zamišljanje prihodnosti. Lutka preko igre in vživljanja prestopi iz sveta domišljije v realno življenje vrtca, pridruži se otrokom pri jedi, spanju, na prehodu ...

Otrokova raziskovalna dejavnost

Lik in njegova zgodba čustveno, doživljajsko in miselno motivirata otroka za dejavnosti in učenje. Otrok je ob tem, ko pomaga lutki, ves čas dejaven. Raziskuje, ustvarja, išče različne rešitve, kompromise, predvsem pa v sodelovanju z drugimi otroki in njihovimi idejami osebno in razvojno raste na medosebni in odnosni ravni.

Z reševanjem pravih, konkretnih problemov otrok odkriva, spoznava in pridobiva znanja o resničnem svetu v resničnih življenjskih situacijah, raziskuje iz neposrednih izkušenj na konkretnih materialih, gradnikih civilizacije in kulture.

V samem procesu raziskovanja je pomembno, da odrasli nikoli ne nastopamo v vlogi turističnih vodnikov in otrokom vsega ne pokažemo, razložimo, povemo.

»Za vse, kar smo otroku razložili, smo ga okradli« (Piaget), saj smo ga prikrajšali za radosti lastnega odkrivanja in raziskovanja.

Dialog – polilog

Vstop lutke v vrtec povzroči, da se dvosmerni odnos otrok-vzgojitelj pomnoži v trikotnik medsebojnosti, ki dialog spreminja v polilog lutka-otrok-vzgojitelj. Preprosta dvosmerna komunikacija med otrokom in vzgojiteljem se začne multiplicirati.

Tako otrok postaja krmar svojega lastnega osebnoznega razvoja in ni več objekt v rokah odraslih.

Izvedbeni socialni kurikulum

Uvajalno obdobje

Otrok se ob vstopu v vrtec prvič sreča z javnim prostorom, postane del sistema, ki ga na eni strani obvladuje družba in na drugi starši. Vrtec postane za otroke prostor, kjer od svojega prvega leta naprej preživijo velik del življenja.

Cilj uvajalnega obdobja v vrtcu v prvi starostni skupini je, da otrok v skupini dobi mesto, se v njej počuti varnega in sprejetega. V prvih dneh je poudarek na individualnih stikih z otroki, ob tem otrok spoznava odrasle v skupini, prostor, sovrstnike.

Pomembno je, da odrasli k otroku pristopimo pravilno, da zmoremo biti empatični in znamo s svojo celovito osebnostjo ustvarjati harmonijo znotraj medsebojnih odnosov. Med otroki in odraslimi naj se splete močna čustvena povezanost.

Ko se otrok v novem okolju počuti sproščeno in varno, postaja dovzeten tudi za zunanje impulze.

In takrat je čas, da v skupino začnemo uvajati lutko.

Zgodba se začne ...

Nekega dopoldneva se je pred oknom naše igralnice kar naenkrat pojavilo nenavadno bitje. To čudno bitje je poplesavalo pred našim oknom in pritegnilo naše poglede.

Otroci so brez strahu in bojzani stekli do okenske police in opazovali poplesavanje neznanega jim bitja. Bitje jih je opazilo, se počasi približalo oknu in na steklo rahlo zadržano najprej pritisnilo prst, za trenutek počakalo, nato pa s počasnimi gibi, kakor da bi nam želelo nekaj pokazati, na okno položilo svojo celo dlan.

To nenavadno modro bitje je s svojimi gibi, pogledi in toplino, ki jo je izžarevalo, otroke v trenutku pritegnilo. Roke so se ga dotikale, pogledi so se srečevali, v trenutku je bilo naše in mi njegovi.

Vrata so se odprla ... Modro čudo je za trenutek obstalo, toda nasmeš na obrazih otrok ga je zvalil, da je previdno vstopilo in se jim približalo. Brez besed, le roke so se želele dotikati ... Modro čudo je poplesavalo, božalo otroke, dotiki in pogledi so se izmenjavali.

Jaz – ti

Traja – kot je bilo lutki ime – je z otroki vsak dan vstopala v komunikacijski odnos, ki je bil sprva naravnani na dotikanje, nebesedno komunikacijo, opazovanje zunanjih lastnosti in uporabo lastnih imen.

Odgovarjala jim je na njihovo vprašanje: »Kdo si?«, hkrati pa jim je tudi ona zastavljala preprosta vprašanja in navezovala stik z vljudnostnimi izrazi: »Kako pa je tebi ime? Kakšne lepe čopke imaš! Kakšne lepe modre hlače imaš! Ti je mami kupila to pisano zapestnico?«

Z načrtnim spodbujanjem kognitivnih in govornih sposobnosti smo otrokom omogočali, da so svoje občutke ozaveščali, jih ubesedovali in povezovali ter v komunikacijo vnesli svoja čustvena doživljanja in jih poimenovali (npr. »Jaz sem vesela.«). Začeli so tudi prepoznavati čustva, ki so jih izražali in prikazovali drugi otroci.

Da bi si vsi lažje zapomnili imena otrok, smo izdelali kartončke z njihovimi fotografijami, s katerimi smo dnevno beležili prisotnost otrok v matični skupini.

Kartončke smo vsak dan obešali na večji plakat; tako so otroci vizualno in verbalno spoznavali, kdo vse je bil tisti dan navzoč v naši skupini. Ob fotografijah so opazovali sebe in druge, pomemben je bil tudi pogovor o tem, zakaj kakega otroka tisti dan ni bilo v vrtcu.

Otroci so s temi kartončki manipulirali, jih predstavljali, opazovali, izgovarjali imena, posamezniki so začeli vstopati v komunikacijske in socialne odnose.

Dodatno smo za vizualno in verbalno pomnjenje posameznikov naše skupine izdelali tudi igro »spomin« s fotografijami otrok v vrtcu.

Socialne igre

K ustvarjalni skupinski dinamiki in ustvarjanju dobrih medsebojnih odnosov v skupini otrok so močno pripomogle skozi vse leto načrtovane dejavnosti, v katere smo redno vključevali našo lutko, tako imenovane socialne igre.

Jutranji pozdrav v krogu. V jutranjem krogu si otroci pridobivajo veščine za uporabo vljudnostnih izrazov, kot so različne oblike pozdravov, vprašanja o počutju, posamezniki imajo dodatno možnost za izražanje svojih potreb in želja.

Pozdravu lahko dodamo še vljudnostni izraz, ki ubesedi otrokovo počutje, čustva ali pa opozori druge na njegov videz (npr. »Dobro jutro, Maja. Si dobro spala?« »Živjo, Nace. Kako imaš pa ti danes lepe modre hlače.«).

Otrok ima v skupini tudi možnost prikazati svoj zunanji svet (pripovedovati o dogajanju doma, predstaviti kako svojo igračo ...).

Vrtec mora biti ustanova, v kateri je otrok kot posameznik viden in slišan, v kateri si odrasli vzamejo čas za njegova najbolj subtilna občutja – otrok mora imeti možnost in priložnost dodati svoj delež k skupnosti ter izraziti svoja občutja in doživljanja.

Srečanje. Lutka ali vzgojitelj otrokom pove navodila in začne z igro. Za spremljavo pri hoji lahko uporabimo ritmični instrument (boben, tolkalo, lesene palčke). Otroci korakajo po prostoru, na znak se ustavijo in pozdravijo svojega soseda (ga objamejo, pobožajo, pogledajo ...).

Igra nam omogoča, da sprejemamo vse člane skupine in poleg običajnega besednega načina komuniciranja in vzpostavljanja medosebnega stika uporabljamo tudi nebesedne oblike komunikacije (pogled, dotik, rokovanje, objem, poljub).

Skupnost kot živa celica

Zavedamo se dejstva, da skupnost ne nastane sama od sebe, pač pa je (v Kölner po Milanu 2008) »skupnost potrebno izgraditi, in sicer na osnovi resničnega projekta in skupnih vrednot, okoli katerih se lahko zberejo in iz katerih lahko črpajo vsi člani skupnosti«. Lažje kot svetovna skupnost torej nastajajo majhne skupnosti, »mali svetovi«, v katerih lahko prepoznavamo kakovost medosebnih odnosov ter skupne cilje.

Tak »mali svet« je v prvi vrsti družina, nadalje vrtčevska skupnost ter šolsko okolje, pa tudi področja kasnejše družbene aktivnosti. [Kölner 2008.]

Bistvo vsake skupnosti je v njenem živem jedru, znotraj katerega poteka medsebojen – medoseben odnos. Skupnost se rodi iz živih, verodostojnih in osebnih medosebnih odnosov vseh, ki se v njej srečujejo in sodelujejo. Skupnost smo ljudje.

Za izgradnjo vrtčevske skupnosti smo vzgojitelji zelo pomembni, saj smo tisti, ki v skupini skupaj z otroki ustvarjamo pozitivne medsebojne odnose (iskrenost, sprejemanje, empatijo ...).

Osnova resnične priprave na vzgojo je študija samega sebe. Tako je usposabljanje strokovnega delavca, ki naj bi pomagal otroku, veliko več kot učenje idej: je oblikovanje osebnosti in priprava duha ... V otroku moramo odrasli znati prepoznati ustvarjalca lastne duševnosti.

Moč lastnega doživljanja in vživljanja v druge

Vse večje razumevanje otrokovih mentalnih stanj (čustev, želja, prepričanj) je povezano s sposobnostjo posameznika, da se vživi v položaj drugega in razume njegova čustva, zaznave in načine reševanja problemov.

Malčki že razumejo, kdaj je močnim čustvom ali distresu izpostavljen drug otrok ali oni sami, vendar kljub temu še ne razlikujejo med svojo perspektivo in perspektivo druge osebe, zato drugemu otroku ponudijo tolažbo v taki obliki, kot bi si jo v podobni situaciji želeli prejeti sami (Papalia, Olds in Feldman 2001).

Razvojna empatija gre v smeri vedno boljšega razumevanja čustev drugih in izbire ustreznega empatičnega odzivanja. Temeljni odnos v vzgojno-izobraževalnem procesu mora biti ljubezen.

Otroci so zaradi čarobnega vpliva, ki ga ima nanje lutka, predano in dolgoročno motivirani, da ji pomagajo. V reševanje njenih težav vpnejo vse svoje sposobnosti empatičnega vživljanja, ob potrebnih pomoči ali spodbudi odraslih. Reševanje problemov otrokom omogoča, da odkrivajo svoje okolje v resničnih človeških odnosih preko skupnega delovanja.

Pri izbiri vsebin za malčke sem se ozirala na področja otrokovega vsakdanjega življenja. Primeri raziskovalnih vprašanj:

- Traja praznuje rojstni dan. Pripravimo ji praznovanje.
- Traja ima vročino. Kako ji lahko pomagamo?
- Traja močno kašlja. Kaj naredi moja mama, ko jaz močno kašljam?
- Traja si želi mehko posteljico ...
- Ko odhajam spat, odide z menoj tudi moj medvedek. Traja bi tudi imela nico za spanje ...
- Traja še nikoli ni jedla palačink.

Kako rešujemo konflikte?

Malčki postajajo čedalje bolj socialno aktivni, iščejo si družbe vrstnikov. Vse pogosteje in za dlje časa se vključujejo v socialne skupine vrstnikov in v njih, predvsem manjših, razvijajo nove socialne interakcije.

Majhni otroci stremijo h konkretnemu razmišljanju in to vpliva tudi na njihovo sposobnost odpravljanja konfliktov. Malčki so zelo osredotočeni sami nase in zato pogosto težko razumejo potrebe drugih. V socialnih interakcijah velikokrat prihaja do konfliktnih situacij, kajti otrok, ki je v sporu z drugim otrokom, se njegovega stališča pogosto ne zaveda. Zato je pomembno, da odrasli spregovori o tem, kaj občuti vsak otrok. Vlogo poslušalca in nepristranskega razsodnika v našem modelu velikokrat prevzame tudi lutka, njena beseda in pogovor imata večjo težo kot vloga vzgojiteljice.

Lutka ali odrasli lahko v konfliktnih situacijah pomagata otrokom tako, da prepoznavata njihova čustva, o njih spregovorita in jim tako posredujejo ustrezno informacijo, ki jo potrebujejo.

Konflikte imamo v družbi za negativen pojav, saj namreč motijo, izčrpavajo ter rušijo ozračje. Človek jih raje večkrat celo prezre, zanika, kot pa rešuje. Vendar konflikti sami po sebi niso destruktivni. To, kar jim daje destruktivno moč, se razvija skozi kulturo komunikacije, odnosa in konflikta. Zato je treba na konflikte gledati

kot na izziv, kot na možnost, kot na priložnost za izboljšave tako na osebni ravni kot v medsebojnih odnosih.

Sklep

Odnosi v otroštvu, tako tisti, ki jih otrok opazuje, kot tisti, v katerih sodeluje, so pomembni vzorci, ki jih je mogoče uporabiti pri izgradnji prihodnjih odnosov s soljudmi.

Spodbudni odnosi dajejo otrokom občutek svobode pri uresničevanju njihovih nagnjenj k interakcijam z ljudmi in materiali, interakcijam, ki ustvarjajo priložnosti za socialne, čustvene, kognitivne, jezikovne, estetske, glasbene in telesne užitke.

Otroštvo je resnično pomembno obdobje, kajti če hočemo širiti nove ideje, spremeniti ali izboljšati šege in navade ali vdihniti novo moč v poteze naroda, potem moramo delati na otrocih [...], kajti otrok je tisti, ki zraste v človeka [...], otrok je tisti, ki ustvarja človeštvo. [Montessori 2008.]

Literatura

- Batistič Zorec, M. 2003. *Razvojna psihologija in vzgoja v vrtcih*. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
- Dewey, J. 1900. *The School and Society: being three lectures by John Dewey supplemented by a statement of the University Elementary School*. Chicago: University of Chicago Press.
- Gobec, D. 2008a. Elementi pedagogike skupnosti v trnovskem modelu temeljnega učenja vrtca Trnovo. Zaključno delo iz Pedagogike skupnosti in Agazzi metode, Ljubljana.
- Gobec, D. 2008b. Šola za starše. Predavanje v trnovskem vrtcu, Ljubljana.
- Hohmann, M., in P. D. Weikart. 2005. *Vzgoja in učenje predšolskih otrok: primeri aktivnega učenja za predšolske otroke iz prakse*. Ljubljana: DZS.
- Kölner, B. 2008. Skupnost Vrtca Trnovski pristan. Zaključno delo iz Pedagogike skupnosti in Agazzi metode, Ljubljana.
- Kurikulum za vrtce. 1999. Ministrstvo za šolstvo in šport, Ljubljana.
- Marjanovič Umek, L., ur. 2001. *Otrok v vrtcu: priročnik h kurikulu za vrtce*. Maribor: Obzorja.
- Marjanovič Umek, L., U. Fekonja, T. Kavčič in A. Poljanšek. 2002. *Kakovost v vrtcih*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Marjanovič Umek, L., in U. Fekonja Peklaj. 2008. *Sodoben vrtec: možnost za otrokov razvoj in zgodnje učenje*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Montessori, M. 2008. *Srkajoči um*. Ljubljana: Uršulinski zavod za vzgojo, izobraževanje in kulturo.
- Papalia, D. E., W. S. Olds in D. R. Feldman. 2001. *Human development*. New York: McGraw-Hill.